

Степан Максимюк

У 100-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ ім. Т. ШЕВЧЕНКА В ДЕТРОЙТІ

У 2018 році українська діаспора у Сполучених Штатах Америки відзначатиме два 100-річні ювілеї, один релігійний, а другий хорово-мистецький.

Перший, це 100-ліття існування Української Православної Церкви в Сполучених Штатах Америки. У відозві Церкви йдеться: «Протягом цих перших 100 років нашої історії засновники і благодійники пожертвували усім найкращим, щоб запевнити збереження свого існування в місці, де вони могли це зробити, не побоючись репресій або вимирання нашої багатой духовної спадщини, успадкованої від наших предків... Готуючись до цього великого святкування та згадуючи наших предків з України і США, ми закликаємо кожного українського православного християнина приєднатися до усіх святкувань, розділити нашу велику радість з своїми друзями та близькими»¹.

Другий ювілей американської України є хорово-музичного характеру, а саме 100-ліття існування Української Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка в Детройті, абсолютно рідкісна подія в житті якої-небудь мистецької одиниці. Офіційного повідомлення ще немає як Капеля відзначатиме своє століття. Але вже є припущення, що вона відзначатиме це своїми концертами по українських поселеннях тут в Сполучених Штатах і Канаді.

Детройтська капеля бандуристів веде свій родовід від капелі «Хор Кобзарів» під мистецьким керівництвом Василя Ємця. Її перший концерт відбувся за часів Гетьманщини, 3-го листопада 1918-го року в київському театрі «Боргоње». Велика шкода, що цього концерту не записала на платівки київська фірма «Екстрафон», яка на Шулянці мала своє підприємство випуску шелакових платівок. Ця фірма, яку заснував чех за походженням, випускала на ринок платівки відомих тоді співаків, напр. Ніни Кошиць та ін., київських церковних хорів, чи сліпого кобзаря Петра Дрвченка (думка *Козак Морозенко*, жартівлива пісня *Чічітка*).

Капеля бандуристів Василя Ємця фактично дала початок всім наступним капелям, яких учасники продовжували цю справу аж до капелі в Детройті, отже, є тяглість музичної традиції.

Завданням цієї статті не є подати обширну історію детройтської капелі, це вже зробили поважні дослідники як наприклад Улас Самчук, але її звукозапису діяльність. Є вона, на мою думку, найбільшою серед українських виконавців, бо такого звукозаписного доробку немає, мабуть, ніхто ні в Україні ні в діаспорі. Капеля записувала свій репертуар на платівках, касетках, відіо-звукових записах, компакт-дисках. Записи капелі, зроблені після її приїзду до Сполучених Штатів, описані різними дослідниками. Проте, я ніде не зустрічав матеріалів чи каталогів, в яких була б мова про звукозаписи капелі бандуристів за радянських часів, а такі є починаючи з 1933 року.

¹ *Свобода*, 6 жовтня 2017 р. Відозва опублікована 14-го серпня 2017 р.

МУЗТРЕСТ 1933

АНСАМБЛЬ ПОЛТАВСЬКИХ КОБЗАРИВ, дир. В. А. Кабачок

число платівки	назва пісні, композитор
2581	<i>Посіяла огірочки</i> , обр. Ступницького
2583	<i>В місяці юлі випала пороша</i>

Якось незвично і дивно, що тоді було зроблено запис тільки двох пісень? Перед дослідниками з України постає завдання дослідити це питання.

Про звукозаписну справу в цьому часі – травень 1935 року – в своїй автобіографії розповідає Григорій Китастиий таке: «Деся на початку 1935 р. на посаду заступника наркома освіти було призначено А. Хвилю», який тоді «почав акцію грамзаписів з участю всіх кращих мистецьких одиниць, як хору „Думка”, Капелі бандуристів та видатних солістів України... Він визначав учасників запису, переслуховував та затверджував ті чи інші твори, подбав, щоб запросити видатного українського співака Івана С. Козловського»².

Ще перед тим, у березні за пропозицією Хвилі було засновано Київську та Полтавську капелі бандуристів і створено Державну капелю бандуристів. Диригентом призначено Миколу Михайлова, а заступником – Данила Піку. Крім ідеологічно-мистецької діяльності чи контролі А. Хвилі у грамзаписах 1935-го року, є ще цікава згадка про чисто технічну сторону звукозапису, а саме: «У травні 1935 р. до Києва прибула бригада спеціалістів Всесоюзного радіокомітету під командою Анни Багичевої, із завданням записати виступи кращих українських артистів..., звукозапис робився оптичним способом на спеціальній стрічці шириною в 4 міліметри під назвою тонфільм, яку зразу проявляли для провірення якості»³. Подаю список записаних пісень:

ГРАМПЛАСТТРЕСТ, травень 1935

УКР. ДЕРЖ. ВРАЗКОВА КАПЕЛА БАНДУРИСТІВ У. С. С. Р., дир. М. М. Михайлів

Число платівки	Назва пісні, композитор, виконавець
602 В	<i>Ой, наступила та чорна хмара</i>
605 В	<i>Ой, важу я важу</i> , козачок
617 В	<i>Ой, ходила дівчина бережком</i> , обр. укр. нар. пісні
618 В	<i>Кину кужіль</i> , гопак
619 В	<i>Ревуть, стогнуть гори-хвилі</i>
622 В	<i>І шумить, і гуде</i> , обр. укр. нар. пісні, Капела з держ. жін. анс. УССР
623 В	<i>Трепак</i>
632 В	<i>Взяв би я бандуру</i> , із засл. арт. І. С. Паторжинським
647 В	<i>Думи мої, думи мої</i> , сл. Т. Шевченка
664 В	<i>Пісня про Байду</i> , з арт. Харк. Держ. театру опери та балету М. С. Гришко
666 В	<i>Їхав козак на війноньку</i> , з арт. Держ. Вел. Театру І. С. Козловським
667 В	<i>Сонце низенько</i> , з І. С. Козловським

² Збірник на пошану Григорію Китастому у 70-річчя з дня народження. Українська Вільна Академія Наук у США, Музична Секція, Нью Йорк 1980. Автобіографія Китастого на с. 21–22.

³ А. Железний. *Наши друг-пластинка*, Музична Україна, Київ 1989. С. 126.

Докладніше про перебіг праці бригади Всесоюзного радіокомітету пише у своїй книжці А. Железний⁴.

Про внутрішні обставини в Державній капелі бандуристів того часу є надзвичайно важлива і трагічна згадка Г. Китастого в його автобіографії. Директором капелі був тоді призначений З. Аронський, відзначений орденом член партії. Г. Китастиий згадує: «про Аронського залишилося найбільше спогадів серед капелян... за час його праці в капелі найбільше було арештів серед бандуристів». З 1935 р. по 1941 в капелі було п'ятьох директорів, з них двох українців і трьох іншої національності⁵.

Звукозаписи Державної капелі бандуристів зроблено ще в 1937 і 1939 рр., на жаль, точних інформацій про них я ніде не знайшов. Тому подаю тільки списки пісень записаних Капелюю під диригентурою Д. Балацького та Д. Піки.

ГРАМПЛАСТТРЕСТ 1937 та НОГИНСЬКИЙ ЗАВОД – НАРКОММАШ СССР
УКР. ДЕРЖ. ЗРАЗКОВА КАПЕЛА БАНДУРИСТІВ, дир. Д. Е. Балацький

Число платівки	Назва пісні, композитор, виконавець
В 5144	<i>Від Києва до Лубен</i> , укр. нар. пісня, обр. М. Лисенка
В 5145	<i>Гей, гук, мати, гук</i> , обр. укр. нар. пісні
В 5149	<i>Полька</i> , квінтет: Піка, Савченко, Міняйло, Китастиий, Костецький
В 5168	<i>Кучерява Катерина</i> , квінтет: С. Міняйло, Я. Кладовий, О. Костецький, Д. Піка
В 5169	<i>Полька</i> , обр. Д. Піки, квінтет: Д. Піка, С. Міняйло, Я. Кладовий, О. Костецький
В 5173	<i>Журавлі</i> , укр. нар. пісня, обр. Д. Піки
5174 Г	<i>Гопак</i> , укр. нар. танець, обр. Д. Піки, квінтет: Д. Піка, С. Міняйло, Я. Кладовий, О. Костецький
5175 Г	<i>Стукалка</i> , укр. нар. танець, обр. Д. Піки, квінтет: Д. Піка, С. Міняйло, Я. Кладовий, О. Костецький
5178 Г	<i>Ой, гия, гия</i> , обр. Г. Назаренка
5183	<i>Та внадився журавель</i> , обр. М. Михайлова
5184 В	<i>За річкою, за Дунаєм</i> , укр. нар. пісня, обр. М. Леонтовича
В 5188	<i>Та болять ручки, та болять ніжки</i> , обр. укр. нар. пісні Д. Піки
В 5189	1. <i>Ой, ходила дівчина бережком</i> 2. <i>Кину кужіль на полицю</i> 3. <i>Доцик, доцик</i> , укр. нар. пісні в обр. Д. Піки
В 5199	<i>Взяв би я бандуру</i> , укр. нар. пісня, обр. Д. Піки, І. С. Паторжинський
В 5215	<i>Гречаники</i> , укр. нар. пісня, І. С. Паторжинський

⁴ А. Железний. *Наш друг-пластинка...*

⁵ Див.: Автобіографія Китастого, с. 23–24.

SURMA-N. Y.	SU-604B (B5188)	<i>Та болять ручки, та болять ніжки</i> , укр. нар. пісня, ансамбль бандуристів
BOYAN	B 501 (647-B)	<i>Думи мої</i> , сл. Т. Шевченка, анс. бандуристів, дир. М. Михайлів
СССР- АПР. ЗАВ.	B 503A (617-18B)	<i>Ой, ходила дівчинонька, Кину кужіль</i> , —"—"—
	B 503B (5174Г)	<i>Гопак-танок</i> , анс. бандуристів, дир. М. Михайлів
	B 5144	<i>Від Києва до Лубен</i> , укр. нар. пісня, обр. М. Лисенка, укр. держ. кап. бандуристів
	B 5188	<i>Та болять ручки, та болять ніжки</i> , укр. нар. пісня
	B 5169	<i>Полька</i> , квартет сол. укр. капели бандуристів
	B 5175	<i>Стукалка</i> , укр. нар. танець, —"—"—"—"—"
	B 8693	<i>І хліб пекти й по телята йти</i> , укр. нар. пісня, капела бандуристів
	B 8694	<i>Ой. Гоп ти-ни-ни</i> , танкова пісня. —"—"—"
SURMA-N. Y.	SU 106-A	<i>І хліб пекти, й по телята йти</i> , укр. нар. пісня, капела бандуристів
	SU 106-B	<i>Ой. Гоп ти-ни-ни</i> , капела бандуристів

З часу перебування по Другій світовій війні Української Капелі Бандуристів у таборах в Західній Німеччині є два натяки на можливі звукозаписи репертуару Капелі. Перший, це 15-хвилинний запис зроблений Богданом Солуком, відомим українським кінорежисером, який перебував у Голівуді. Другий, це запис західнонімецького радіо з призначенням для своїх радіопрограм. Нібито обидва було зроблено у 1948 році? У щоденнику «Свобода» за 4 березня 1970 року є коротенька замітка про Богдана Солука, в якій мовиться, що він зняв фільм про українських Ді-Пі (переміщені особи) в Німеччині та про хор бандуристів. На мій лист до Солука з березня 2017 року і повторну пригадку з червня я не отримав відповіді, тому і не зовсім певен, чи в нього цей фільм про бандуристів можна було купити. Про записи Капелі в західнонімецькому радіо досі я не знайшов достовірних відомостей.

Вкінці треба ще раз відмітити, що ніяка мистецька одиниця чи колектив, не тільки тут в діаспорі, але також в Україні, не може похвалитися такою кількістю записів та виступів на американському та європейському континентах і увіковічнення української музичної культури в світі як наша славна Українська Капеля Бандуристів з Детройту. «Це є найпотужніша професійна музично-хорова корпорація українців у світі, яка піднесла до вищого щабля свою майстерність без меценатів, без субсидій, без спеціально створених для мистецької праці умов – без відриву від тяжкої фізичної праці для заробітку на життя. Капеля весь час живе за рахунок власного покликання і бажання кожного артиста-бандуриста, за рахунок власного відпочинку протягом довгих десятиків років. Все це робиться з обов'язку перед рідним народом і перед Великим Кобзарем, ім'я якого вона записала собі в серці ще в 1923 р.»⁶.

⁶ Олександра Костюк. *Сорок років з ім'ям великого Кобзаря в серці*. Вісті, журнал музичного і мистецького життя, грудень 1963, ч. 7, с. 13. Міннеаполіс-Сеїнт Рол, Міннесота, США.